

Autoři: Jan Procházka  
 UČO: 494076  
 Název: Seminární práce  
 Předmět: Imaginace a interpretace, PSYb2080  
 Vyučující: Mgr. Jan Krása, Ph.D.  
 Datum odevzdání: 8. 5. 2022

---

## **Dvanáct rozhněvaných mužů (1957)**

Jak se může člověk jako svými kognitivními, emocionálními i sociálními schopnostmi značně omezená entita (podléhající kognitivním a jiným zkreslením, vycházejícím mj. z faktu vlastní subjektivity) stavět do pozice nejen zcela objektivního pozorovatele, ale dokonce soudce, personifikace spravedlnosti a rozhodovat o životě jiné lidské bytosti? Překonává tyto limity pouze navýšení počtu rozhodujících jedinců, nebo do celého procesu naopak vtahuje limity kolektivního rozhodování? Klasické, dnes už pětadesát let staré drama 12 Angry Men považuji za zdařilou kinematografickou studii o limitech nejen justičního systému USA (otázka zapojení poroty či trestu smrti), ale i způsobu aplikování práva, jakož i téměř modelovou ilustraci některých sociálně-psychologických jevů.

Původní televizní inscenace vznikla již v roce 1954 podle scénáře Reginalda Rose, který v producentském tandemu s Henrym Fondou oslovil začínajícího režiséra Sidneyho Lumeta s nabídkou na natočení celovečerního filmového debutu (Česká televize, n.d.). Je pozoruhodné, že oba roky spjaté s tímto filmem souvisí také s končící érou amerického mccarthismu – atmosféře strachu z možné expanze vlivu SSSR a pronásledování domnělých komunistických agentů – v roce 1954 senát odebral republikánskému senátorovi Josephu McCarthymu jeho pravomoci předsedy podvýboru pro vyšetřování komunistické infiltrace, v roce 1957 McCarthy umírá v politickém ústraní (podrobněji např. Šmíd, 1998).

Jak upozorňují Kroulík a Fila (2011), režisér Lumet působil již od mládí jako herec, po druhé světové válce se začal věnovat divadelní režii a televizní seriálové tvorbě. Stál za vznikem asi 40 filmů – často se jednalo o adaptace divadelních her proslulých autorů jako Arthur Miller (např. Pohled z mostu). V jeho filmech se opakují témata viny a trestu, kritického nazírání justice i policie viz např. filmy *Serpico* či *Soumrak nad Manhattanem*. Je také autorem první filmové adaptace *Vraždy v Orient Expressu* od Agathy Christie – příběh je přitom v jistém smyslu analogický *Dvanácti rozhněvaným mužům*. I zde vystupuje v uzavřeném prostoru skupina dvanácti lidí, kteří se pasovali do role soudců a kolektivně rozhodli o trestu smrti jiného člověka.

Lumet získal řadu pochvalných recenzí a ocenění, mj. Oscara za celoživotní přínos světové kinematografii (až v roce 2005) a čtyři nominace za režii (Kroulík & Fila, 2011). Snímek sám byl nominován na Oscara za scénář, režii i nejlepší film a získal mj. ocenění na MFF v Berlíně, hlavní role porotce pochybujícího o vině obžalovaného se ujal zmíněný producent a herec Fonda, vystupuje zde i český herec-emigrant Jiří (George) Voskovec (Česká televize, n.d.). Čtyřicet let po vzniku filmu vzniká jeho remake pod vedením režiséra Williama Friedkina (IMDb, 1997), padesátileté jubileum je pak spojené s ruskou adaptací zasazenou do kontextu poválečného Čečenska (IMDb, 2007).

Dvanáct rozhněvaných mužů chronologicky vypráví ucelený příběh, dokonce dodržuje aristotelovskou zásadu tří jednot – jasná centrální dějová linka se bez výrazných odboček odehrává v omezeném čase v jedné místnosti – dvanáctičlenná porota musí rozhodnout o vině (spojené s trestem smrti) či nevině mladíka obžalovaného z ubodání vlastního otce (viz např. Urban, 1966). Při rozhodování se musí řídit principem *in dubio pro reo* – případná vina musí být prokázána nade vší rozumnou pochybnost. Snahou autorů je, aby byl film spíše mimetickým, zrcadlem reality, abychom sledovali proces kolektivního rozhodování co nejbližší možnému rozhodování skutečné poroty, a přitom byly i jednotlivé postavy ve svém jednání psychologicky autentické.

Dílo lze vnímat jako relativně uzavřené s centrálním tématem morální odpovědnosti člověka za důsledné hledání spravedlnosti, modelový divák přitom nemusí nutně rozumět americkému justičnímu systému – základní vhléd mu poskytne rámec filmu, nezbytný je spíš zájem o klasické konverzační drama, dané téma a případně soudní/právní prostředí (Eco, 2010). Film nicméně otiskuje dobu vzniku, a to nejen tématem komplikovaného procesu hledání spravedlnosti a „viníků“ (viz poválečné období a mccarthismus), černobílým obrazem, ale i absencí výrazných ženských postav – o verdiktu zde rozhodují výhradně muži. Feministické hledisko (resp. hledisko genderové rovnosti) tak nabízí v jistém smyslu až aberantní čtení v kontextu této mocenské nerovnosti, kterou film o spravedlnosti přehlíží již ve své premise v názvu.

Analogie zde lze spatřovat na úrovni skupiny – dvanáct porotců může být alegorií dvanácti hlavních olympských bohů rozhodujících o osudu obyčejných lidí (obdobně římská mytologie – zde přitom ženy-bohyně důležitou roli hrají) či dvanácti Ježíšových apoštolů (naopak výhradně mužů; viz např. Hansen, 2005). Dvanáct porotců můžeme vnímat jako určitý symbol či reprezentaci rady starších, modelového lidského kolektivu s rozhodovacími pravomocemi – a chápat film jako upozornění na limity institucionálního, resp. skupinového

rozhodování. Podobně jako jsou pohádky vhodné k psychoanalytickému výkladu, jelikož obsahují esenciální a očistěné odrazy archetypů, lze říct, že film Dvanáct rozhněvaných mužů je vhodný k sociálně-psychologické interpretaci – protože obsahuje poměrně modelové obrazy skupinového vlivu na rozhodování jednotlivce (Von Franz, 1998).

Z hlediska ideologických struktur je jako pozitivní a dobrá vyzdvihována schopnost postavit se kolektivu (americký individualismus), úsilí o hledání objektivní pravdy, důsledné ctění základních principů práva ve snaze dosahovat spravedlnosti, naopak negativní je podléhání subjektivním a skupinovým zkreslením, osobním stereotypům a předsudkům (vůči etnickým či sociálním minoritám) či konformitě (Eco, 2010).

Kromě zmíněných předsudků a určité lhostejnosti některých porotců (mj. s ohledem na rozptýlení odpovědnosti) v příběhu vidíme také konformitu porotců. Ti jsou zpočátku ovlivněni primárně výkladem důkazů z pohledu žaloby (dost možná v opozici méně kompetentní obhajobě). Význam a smysl událostem vtiskuje spíše jednostranný výklad, porotci se tak jako jednotlivci kloní spíše k vině a v průběhu hlasování se v tomto vzájemně ujišťují a upevňují svou pozici, která se stává dominantní (a skupinovou normou). Dochází tak v jistém smyslu ke skupinové polarizaci z hlediska vyhraněnějšího přesvědčení o vině obžalovaného (Lovaš, 2019). Například Sunstein (2007) skupinovou polarizaci vyzdvihuje jako argument v neprospěch pravděpodobnosti dalšího vývoje příběhu, kdy by tato polarizace měla postupně ústít spíše k upevnění výchozího stanoviska porotců.

Proti většině se však postaví porotce č. 8, který chce vyvolat diskuzi a dát prostor uvažování o pochybnostech. Řešením této patové situace se zabývá celý zbytek filmu. Osmý porotce (a jeho pozdější podporovatelé) musí uplatňovat vliv z minoritní pozice – prizmatem teorie konverze Serge Moscoviciho musí jednat konzistentně, zastávat původní názor i přes nevůli ostatních, být aktivní, angažovaný, vyjednávat s protistranou a hledat kompromis (viz tajné hlasování a ochota přidat se k většině, jestliže by i pak zůstal jediným pochybujícím) – a vybudit tak ostatní k hlubší kritické reflexi problému, resp. odklonu od pouhé povrchní veřejného vyhovění (Flouri & Fitsakis, 2007; Martin et al., 2008).

Well, it's not easy to stand alone against the ridicule of others, so he gambled for support... and I gave it to him. I respect his motives. The boy is probably guilty, but - eh, I want to hear more. Right now the vote is 10 to 2... (Lumet, 1957, 0:32:48)

Skupina je přitom sestavená ad hoc z náhodných členů – je méně kohezivní a spíše heterogenní (vzdělání, věk, socioekonomický status), jedinec má vyšší šanci odolat vlivu

skupiny – není tak pravděpodobný groupthink (skupinové myšlení), přestože je od počátku patrný tlak na uniformitu, jednotné rozhodnutí, které by zasedání ukončilo – postupně je iluze jednotnosti narušena a utvářejí se dva názorové tábory. U části z porotců lze pak sledovat tendenci k jevu blízkému sociálnímu zahálení – neochotu ke kritickému myšlení, přímo zodpovědný totiž není jedinec, ale skupina, jde tak o určité rozmělnění osobní odpovědnosti, přičemž cílem některých je spíše dobrat se konce rozhodování, nikoliv spravedlnosti – nejsou osobně zaangażovaní, členství ve skupině je pro ně dočasné a vztah s ostatními irelevantní (Lovaš, 2019).

Alternativním prizmatem může být zmíněné hledisko psychoanalytické, na což upozorňuje Garfinkle (2011), a to především ve vztahu k jednání porotce č. 3. Ten opakovaně vykresluje svůj (až násilně) konfliktní vztah se synem, který vyústil v úplné přerušování kontaktu. Třetí porotce je nejvytrvalejším zastáncem odsuzujícího verdiktu – obžalovaný je přitom muž jen o pár let mladší než jeho syn a žaloba se týká otcovraždy. Nakonec sice postoj změní, roztrhá však alespoň synovu fotku. Tento porotce tedy mohl potlačit svůj vyhrocený rozpor se synem, přičemž vytěsněné se mohlo manifestovat ve způsobu jeho hlasování – mohlo u něj dojít k přemístění negativních pocitů (asociovaných se synem) na obžalovaného „syna“.

## Seznam literatury

- Česká televize (n. d.). *Dvanáct rozhněvaných mužů*.  
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/17719-dvanact-rozhnevanych-muzu/>
- Eco, U. (2010). *Lector in fabula: role čtenáře, aneb, Interpretační kooperace v narativních textech*. Academia.
- Flouri, E., & Fitsakis, Y. (2007). Minority matters: 12 angry men as a case study of a successful negotiation against the odds. *Negotiation Journal*, 23(4), 449–462.  
<https://doi.org/10.1111/j.1571-9979.2007.00156.x>
- Garfinkle, E. (2011). Psychic barriers to truth in twelve angry men. *Canadian Journal of Psychoanalysis*, 19(1), 169–184.
- Hansen, W. F. (2005). *Classical mythology: A guide to the mythical world of the Greeks and Romans*. Oxford University Press.
- IMDb (1997). *12 angry men*. [https://www.imdb.com/title/tt0118528/?ref=nm\\_sr\\_srsrg\\_3](https://www.imdb.com/title/tt0118528/?ref=nm_sr_srsrg_3)
- IMDb (2007). *12*. [https://www.imdb.com/title/tt0488478/?ref=nm\\_fimg\\_act\\_4](https://www.imdb.com/title/tt0488478/?ref=nm_fimg_act_4)
- Kroulík, P., & Fila, K. (2011, 10. dubna). Zemřel Lumet, režisér 12 rozhněvaných mužů a Serpica. *Aktuálně.cz*. <https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/zemrel-lumet-reziser-12-rozhnevanych-muzu-a-serpica/r~i:article:696685/>
- Lovaš, L. (2019). Malé sociální skupiny. In J. Výrost, I. Slaměník, E. Sollárová (Eds.), *Sociální psychologie: Teorie, metody, aplikace*. Grada.
- Lumet, S. (Director). (1957). *12 angry men* [Film]. Orion-Nova Productions.
- Martin, R., Hewstone, M., Martin, P. Y., & Gardikiotis, A. (2008). Persuasion from majority and minority groups. In W. D. Crano & R. Prislin (Eds.), *Attitudes and attitude change* (pp. 361–384). Psychology Press.
- Sunstein, C. R. (2007). Group polarization and 12 angry men. *Negotiation Journal*, 23(4), 443–447. <https://doi.org/10.1111/j.1571-9979.2007.00155.x>
- Šmíd, M. (1998, 16. října). Ohlédnutí za McCarthym. *Hospodářské noviny*.  
<https://archiv.hn.cz/c1-976152-ohljednuti-za-mccarthym>

Urban, R. T. (1966). All or nothing at all: Another look at the unity of time in aristotle. *The Classical Journal*, 61(6), 262–264.

Von Franz, M. L. (1998). *Psychologický výklad pohádek: Smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Portál.